

MASARYKOVA UNIVERZITA

Katedra pedagogiky/Katedra psychologie, Pedagogická fakulta
Katedra psychologie, Fakulta sociálních studií

Báze moci: verze pro studenty učitelství (BMS)

**Adaptace *Teacher Power Use Scale* na studenty
učitelství a druhý stupeň základní školy**

Jan Mareš, Kateřina Vlčková, Stanislav Ježek
Spolupracovali: K. Lojďová, Z. Šalamounová, J. Lukas, T. Kohoutek

Vzniklo s podporou projektu GAČR GA13-24456S
Moc ve školních třídách studentů učitelství.

Moc jako pedagogické téma

- ❖ Moc jako schopnost ovlivnit postoje, hodnoty a jednání osoby nebo skupiny osob (McCroskey, 2006).
 - ❖ Reciproční, cirkulační a situačně vázaný fenomén.
- ❖ Funkční ustanovení mocenských vztahů ve třídě je podmínkou funkční výuky (Šed'ová, 2012).
 - ❖ Téma moci je důležité pro výchovu a vzdělávání, pedagogickou teorii i výzkum.

Moc učitele a studenta učitelství

- ❏ Profesní kompetence učitele zahrnuje jeho schopnost nastavit mocenské vztahy ve třídě (Sarason, 1990).
- ❏ Začínající učitelé disponují potřebnými oborovými znalostmi, ale neumí nastavit mocenské vztahy ve třídě (Richmond & McCroskey, 1992; Staton, 1992).
- ❏ To může být jedním z hlavních důvodů odchodu z profese (Šalamounová, Bradová & Lojdová, 2014).

Báze moci učitele a studenta učitelství

legitimní

referenční

donucovací

odměňovací

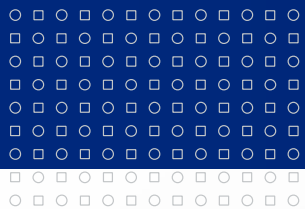
expertní

French & Raven (1959)

Výzkum moci ve školní třídě v ČR

- ❏ Fenomén moci byl dosud u nás zkoumán hlavně kvalitativně, prostřednictvím rozhovorů a pozorování (Šed'ová, 2012, Šalamounová, 2011).
- ❏ V zahraničí se používají také škály na měření percipované moci učitele studenty.
 - ❏ Obvykle zkoumání vysokoškolští učitelé.
 - ❏ Vychází z teorie Frenche a Ravena:
 - ❏ Perceived Power Measure (Richmond a kol., 1980; McCroskey a kol., 1983), Power Base Measure (Roach, 1995), Teacher Power Use Scale (Schrodt, Witt a Turman, 2007).

Náš cíl: Česká adaptace TPUS na studenty učitelství a druhý stupeň ZŠ

- ❏ Vybrat a upravit ve světě používaný nástroj měřící vnímání moci učitele ve školní třídě.
 - Pro specifické účely projektu GAČR,
 - pro samostatné použití v rámci dalších výzkumů,
 - pro vzdělavatele učitelů, studenty učitelství, cvičné učitele.
- ❏ Převést daný dotazník s ohledem na:
 - České kulturní podmínky,
 - pedagogické teorie,
 - doporučení APA, EFPA aj. a psychologii dotazování.
- ❏ Rozšířit oblast použití nástroje:
 - ❏ Žáci druhého stupně základní školy,
 - ❏ studenti učitelství.

Teacher Power Use Scale – TPUS (Schrodt, Witt, & Turman, 2007)

- Používá se pro měření vnímané moci učitele ve třídě.
 - Vysokoškolští učitelé.
- Založen na tradiční typologii relační moci Frenche a Ravena (1959).
 - Rozlišuje moc ve vztahu k principů, na kterých je budována:
 - donucovací, odměňovací, referenční, legitimní, expertní.
- 30 položek se 7-bodovou Likertovou škálou.
 - Konstruované na vysokou reliabilitu (podobné znění).

Postup adaptace nástroje

- ❏ Východiskem byla adaptovaná česká verze nástroje pro učitele (Vlčková, Mareš, Ježek, & Šalamounová, 2016).
 - ❏ Úprava položek na studenty učitelství a přidání položek specifických pro studenty učitelství.
 - ❏ Ověření porozumění položkám na studentech učitelství.
- ❏ Zkrácení škály na 5 bodovou.
- ❏ Formulace položek převedeny do první osoby singuláru.
- ❏ Verze pro studenty učitelství ženy a muže.
- ❏ 51 položek: 11 donucovací, 10 expertní, 12 legitimní, 8 odměňovací, 10 referenční báze moci.

Vzorek pro adaptaci nástroje

- dostupný výběr, podzim 2014
- 2. stupeň ZŠ
- 1686 žáků
- 96 studentů učitelství, tříd
- 6. – 9. ročník (většina 13 – 15 let)
- 93 % žáků ZŠ, 7 % víceleté gymnázium
- průměrně 18 žáků ve třídě
- 1306 žáků učila žena, 380 muž
- studenti hodnoceni po 3-10. hodině výuky

Studenti učitelství vyučovali:

- občanská výchova (21),
- cizí jazyky (18),
- čeština (14),
- matematika (14),
- dějepis (9),
- fyzika (3),
- ICT (3),
- přírodověda (6),
- výchova ke zdraví (5),
- zeměpis (4).

CFA – čtyřfaktorové řešení

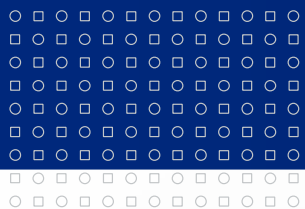
- Sloučený faktor legitimní a donucovací.
- Vyloučeny položky D06, L05 a L11.
- Shoda modelu s daty jen minimálně lepší:
 - $\chi^2 = 4272$, sv = 1070, $p < 0,001$; CFI = 0,85; SRMR = 0,067; RMSEA = 0,042.
 - Ale model umožnil jasnější interpretace.
- Předpokládali jsme podobné rozložení jako u učitelské verze nástroje.
 - Výrazně odlišně vycházely námi doplněné položky.
 - Příliš konkrétní typy chování, asi se jich dopouští většina studentů učitelství a položky neodpovídají faktorům.
 - Rozdíl v úrovni obecnosti.

Referenční moc: faktorové náboje

Položky	Náboj	Průměr	SD
R01: S touto učitelkou mám hodně společného.	.61	2,85	1,26
R04: Tahle učitelka je mi sympatická, protože se musí učit do školy stejně jako já.	.55	3,83	1,28
R08: Tato učitelka je vůči mně vstřícná.	.46	4,07	1,02
R10: Tato učitelka se mnou jedná na rovinu.	.62	4,12	1,02
R12: S touto učitelkou si rád/a povídám i o přestávce.	.61	2,64	1,42
R13: Tuto učitelku vidím i jako člověka, nejen jako učitelku.	.59	3,99	1,26
R15: Tuhle učitelku беру jako kamaráda.	.64	2,60	1,43
R19: Já a tato učitelka máme stejný pohled na věc.	.60	2,89	1,23
R23: Na věci se dokážu dívat stejně jako tato učitelka.	.66	3,22	1,31
R32: Chtěl/a bych být jako tato učitelka.	.59	2,67	1,42
R41: To, co říká a dělá tato učitelka, je pro mě důležité.	.63	3,57	1,25

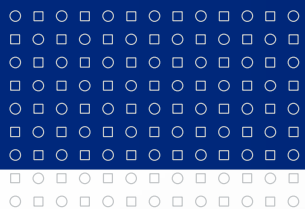
Expertní moc: faktorové náboje

Položky	Náboj	Průměr	SD
E02: Když tato učitelka ve výuce něco vysvětluje, je to srozumitelné.	.67	4,33	0,93
E03: Tato učitelka říká různé novinky, které souvisí s vyučovacím předmětem.	.53	3,89	1,18
E21: Podle mě tahle učitelka umí skvěle učit.	.75	4,10	1,09
E27: Když tahle učitelka učí, vím, co a kdy mám dělat.	.67	4,10	1,08
E28: Tato učitelka dovede ukázat, jak můžu učivo prakticky použít.	.65	3,87	1,18
E30: Tahle učitelka velmi dobře rozumí tomu, co učí.	.69	4,38	0,94
E31: Když tahle učitelka něco vysvětluje, dá se tomu věřit.	.69	4,42	0,90
E36: Tato učitelka je skutečným odborníkem na tento předmět.	.69	3,89	1,07
E43: Tato učitelka mi umí vysvětlit to, čemu nerozumím.	.68	4,19	1,10

Legitimní moc: faktorové náboje

Položky	Náboj	Průměr	SD
L05: Tato učitelka říká, že učitelé se musí poslouchat.		3,33	1,35
L07: Tahle učitelka žije v tom, že musí být vždycky po jejím, když je učitelka.	.56	2,38	1,29
L09: Když se téhle učitelce nelíbí, jak se chovám, stejně nemůže nic dělat, protože nepatří k nám do školy.	.44	2,20	1,33
L11: Tato učitelka dává najevo, že ve škole se musí poslouchat.		3,89	1,14
L14: Tahle učitelka se ke mně chová s odstupem.	.32	2,41	1,21
L17: Tuhle učitelku poslouchám, protože mi to řekla naše paní učitelka.	.33	2,73	1,51
L22: Tato učitelka říká, že i když se mi ve výuce něco nelíbí, je to jedno.	.39	2,29	1,18
L37: Tato učitelka dává najevo, že učitel je něco víc než žák.	.49	2,61	1,37
L39: Tahle učitelka naznačuje, že to, co chce ona, podporuje taky naše paní učitelka/učitel, ředitel nebo řád školy.	.26	3,12	1,30
L42: Tahle učitelka říká věci typu: "Zvoní pro mě, ne pro vás."	.52	2,03	1,37
L44: Když se téhle učitelce nelíbí, jak se chovám, stejně nemůže nic dělat, protože ještě není učitelka.	.48	2,19	1,30
L50: Podle této učitelky mají žáci poslouchat, protože učitel je autorita.	.26	3,35	1,22

Donucovací moc: faktorové náboje

Položky	Náboj	Průměr	
D06: Když téhle učitelce nedonesu úkol, cítím se fakt špatně.		2,67	1,37
D16: I když kritizuji pravidla, tahle učitelka si stejně udělá, co chce.	.52	2,36	1,24
D18: Když mi to v hodině nejde tak, jak si tahle učitelka představuje, před celou třídou mě ztrapní.	.55	1,44	0,95
D25: Když ve výuce téhle učitelky zlobím, řekne to na mě naší učitelce.	.38	2,56	1,35
D26: Tahle učitelka se na mě naštve, když dám v hodině najevo nesouhlas s tím, co říká.	.56	2,03	1,19
D29: Když neplním pokyny téhle učitelky, potrestá mě.	.37	2,57	1,25
D33: Když téhle učitelce donesu pozdě úkol, chová se tak, že se cítím špatně.	.44	2,30	1,20
D34: Když nepracuji tak, jak by si tahle učitelka přála, řekne to naší učitelce.	.44	2,43	1,27
D35: Když v hodině nedělám to, co tato učitelka chce, naštvaně na mě kouká.	.53	2,59	1,33
D46: Tahle učitelka mě za trest přehlíží, pokud nepracuji tak, jak chce.	.60	2,02	1,13
D47: Když nemám pomůcky, tahle učitelka je naštvaná.	.52	2,38	1,19

Odměňovací moc: faktorové náboje

Položky	Náboj	Průměr	SD
O20: Když vím ve výuce něco navíc, tahle učitelka to vyzdvihne před ostatními.	.52	3,37	1,28
O24: Když mi to v hodině jde, tato učitelka to ocení.	.64	4,23	1,02
O38: Když se v hodině chovám tak, jak tato učitelka chce, nějak mě odmění.	.53	2,79	1,29
O40: Když mi to v hodině téhle učitelky jde, řekne to naší učitelce.	.51	3,12	1,31
O45: Když se naučím, co mám, tato učitelka mě pochválí.	.73	3,75	1,21
O48: Když se v hodině snažím, je na mě tato učitelka hodnější.	.51	3,55	1,18
O49: Když v hodině dělám, co tahle učitelka chce, pochválí mě za to.	.73	3,70	1,21
O51: Když jsme ve výuce téhle učitelky hodní, pochválí nás naší učitelce.	.52	3,70	1,28

Korelace mezi faktory

Model 2	expertní	legitimní/donucovací	odměňovací
referenční	0,77	-0,21	0,68
expertní		-0,43	0,71
legitimní/donucovací			-0,12

V některých případech poměrně vysoké,
nicméně to předpokládá teorie.

Reliabilita škál

Báze moci	Cronbachovo alfa	Počet položek	Průměr	Me	SD
Expertní	0,88	10	4,10	4,20	0,75
Referenční	0,85	10	3,26	3,30	0,83
Legitimní/donucovací	0,83	20	2,40	2,35	0,63
Odměňovací	0,81	8	3,53	3,60	0,80

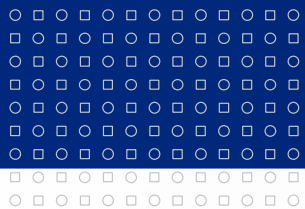
Míra souhlasu
(po přepólování)

5 – souhlasím
1 – nesouhlasím

- ☒ Pokud vyloučíme položky s faktorovým nábojem pod 0,40, sníží se počet položek pouze u legitimní/donucovací báze moci:
 - ☒ na 13 položek, průměr 2,23, Me = 2,15, SD = 0,71,
 - ☒ Cronbachovo alfa = 0,82.

Závěr

- Jedná se o pracovní verzi nástroje.
 - V dalších verzích by bylo možné vyloučit i položky s faktorovým nábojem pod 0,4.
 - Je možné je vyloučit také do zkrácených verzí nástroje.
- Nástroj je možné využívat ve výzkumech pracujících s konceptem percipované moci studenta učitelství.
 - Dobré psychometrické vlastnosti.
 - Srovnatelnost českých výsledků se zahraničními.
 - Na dalších datech možno rozšířit orientační normu.
 - Na dalších datech (s již vybranými položkami z tohoto výzkumu) ověřit strukturu.
- Bude používán studenty učitelství pro sebereflexi
 - Cvičný učitel či vzdělavatelé učitelé pro podporu reflexivní praxe.

Báze moci: verze pro studenty učitelství (BMS)

Kontakt

Kateřina Vlčková

vlckova@ped.muni.cz

Jan Mareš

mares@ped.muni.cz

Příspěvek vznikl s podporou projektu GAČR GA13-24456S
Moc ve školních třídách studentů učitelství.

